

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi Perspektifinden Kadınların Güçlendirilmesi: İzlanda ve Türkiye Karşılaştırması

Women's Empowerment from the Perspective of the Global Gender Gap Index: A Comparison of Iceland and Türkiye

**Semiha Sultan
TEKKANAT**

Dr. Öğr. Üyesi,
Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Güzel Sanatlar ve Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü.
sseryilmaz@erbakan.edu.tr
ORCID : 0000-0003-0223-8517

Aişe Nur ÖZKARA

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen
Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü.
aisenurozgara@gmail.com
ORCID : 0009-0005-4812-8059

Cilt / Issue: 12(1) 387-425

Geliş Tarihi: 02.11.2024

Kabul Tarihi: 28.01.2025

Atf: Tekkanat, S. S. ve Özkara, A.N. (2025). Küresel cinsiyet açıklığı endeksi perspektifinden kadınların güçlendirilmesi: İzlanda ve Türkiye karşılaştırması. *Tesam Akademi Dergisi*, 12(1), 387-425. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1578024>.

Öz

Kadınların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel anlamda yaşamın her alanında kendilerini ifade edebilmeleri, karar alma ve uygulamada söz sahibi olmaları, yerel ve ulusal kalkınma sürecinde kaynak dağıtımından eşit şekilde yararlanmaları "kadının güçlendirilmesi" olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada; kalkınma planlarında kadının yeri incelenmekte, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda kadının güçlendirilmesi yönündeki uluslararası gelişmeler ile kadının güçlendirilmesinin ölçülebilmesi amacıyla geliştirilen endekslerden biri olan Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2006 yılında geliştirilen ve günümüzde de toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçmeye çalışan Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi; ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitim, sağlık ve hayatta kalma, siyasi güçlendirmeden oluşan 4 alt endeks ve 14 değişken ile incelenmektedir. Günümüzde 146 ülkeye ait ölçüm ve sıralamanın yer aldığı endekste; İzlanda on beş yıldır ilk sırada yer alırken 2024 yılı itibariyle Türkiye 127. sırada yer almaktadır. Çalışmada; betimleyici araştırma yöntemine dayalı nitel analiz ile birlikte; uluslararası ölçümlerin yapıldığı 2006 ve 2024 yılları arasındaki Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeks Raporları'na dayalı İzlanda ve Türkiye'ye yönelik nicel analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile İzlanda'nın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltma yönündeki ulusal politika ve uygulamalarından dersler çıkarılmakta, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve kadının güçlendirilmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadının Güçlendirilmesi, Sürdürülebilir Kalkınma, Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi, İzlanda, Türkiye

Abstract

“Women’s empowerment” is defined as the ability of women to express themselves in all areas of social, economic, political and cultural life, to have a voice in decision-making and implementation, and to benefit equally from the distribution of resources in local and national development processes. In this study, the place of women in development plans is analyzed, international developments towards women’s empowerment in line with sustainable development goals and the Global Gender Gap Index, one of the indices developed to measure women’s empowerment, are explained in detail. The Global Gender Gap Index, which was developed by the World Economic Forum in 2006 and continues to measure gender equality today, is analyzed with 4 sub-indices and 14 variables, including economic participation and opportunities, education, health and survival, and political empowerment. In the index, which currently includes measurements and rankings of 146 countries, Iceland has ranked first for fifteen years, while Türkiye ranks 127th as of 2024. In this study; qualitative analysis based on descriptive research method and quantitative analysis of Iceland and Türkiye based on the Global Gender Gap Index Reports between 2006 and 2024, where international measurements are made. This study aims to draw lessons from Iceland’s national policies and practices to reduce gender inequality and to contribute to the reduction of gender inequality and women’s empowerment in Türkiye.

Keywords: Women’s Empowerment, Sustainable Development, Global Gender Gap Index, Iceland, Türkiye

Extended Abstract

Women constitute half of the global population and are considered to be in disadvantaged groups because they do not have equal opportunities in social and economic life as men. Women are subjected to gender inequality among family members, in social and cultural life and in working life.

This disadvantage prevents them from benefiting from education and health opportunities. This problem, in turn, leads to a decrease in their participation in the labor force, and if they do participate in the labor force, they do not receive equal wages with men, or they are trapped between family and working life and cannot meet their social and cultural needs.

With globalization, international organizations aiming to ensure world

peace, security, social and cultural cooperation and to end poverty are making efforts to increase shared prosperity across the world. Emphasizing that inequalities faced by women in our age of global crises threaten social welfare, these organizations take decisions to reduce inequality against women, who constitute the vulnerable population, and try to guide different nation states in this context.

A development plan, which is at the highest level of a nation-state, is a strategic plan that aims national development in areas such as economy, health, education, social security, justice, etc. Development plans, which are prepared strategically and with a long-term perspective, aim to ensure the welfare and peace of mind of each and every individual across the country. In addition, in order to ensure economic stability, they aim for the development of institutions and all sectors together with individuals.

Both international and national strategic documents and documents aim to increase social welfare around the world. The Sustainable Development Goals adopted by the United Nations can be given as an example of work in this context. In all these structures mentioned so far, which vary in scale and scope, women constitute one of the most important topics of discussion. The issues of giving women the necessary importance for national and global development, creating a more equal society and empowering women have been on the agenda for many years.

The main topic of discussion in this study is women and women's empowerment. In this context, the place of women in development plans is briefly summarized. Then, "gender equality", which is Article 5 of the Sustainable Development Goals, and the work of the United Nations and the World Bank on women's empowerment are examined. The Global Gender Gap Index, which has been on the agenda since 2006 and used by the World Economic Forum (WEF) to measure gender inequalities, is examined in detail. In 2006, 115 countries were measured and ranked in the index, while 146 countries were included in the index as of 2024. The index consists of 4 sub-indices and a total of 14 variables. With this index, which includes annual measurements made worldwide, WEF aims to determine policies and priorities for gender inequality and to empower women in all areas of society. It strives to keep the issue of women's empowerment on the global, regional and national agenda. In this context, a database based on the ratios of women and men in the sub-indices of economic participation and opportunities, education, health and survival, and political empowerment is maintained. As a result of the measurements, it is envisaged that other countries will learn

from the experiences of countries that stand out in reducing inequality and make progress.

This study compares Iceland, which has ranked first in the Global Gender Gap Index for fifteen years, with Türkiye. For this purpose, the Global Gender Gap Reports published by WEF between 2006 and 2024 are analyzed. Data were collected and analyzed within the scope of sub-indices and variables. The reasons why Iceland has ranked first in the general index scores for many years, leaving other developed countries in Europe behind, are worthy of further research. However, it is clear that Türkiye, which has been included in the index since 2006, has some things to learn from Iceland in this context. The fact that Türkiye has always been in the last quarter of the countries included in the index since its inception and that it ranks 127th among 146 countries according to the data for 2024 indicates that there are problems in gender equality.

The fact that Iceland ranks first in the world in terms of overall index score is not an accidental achievement. The laws developed in Iceland to ensure equality between women and men, the implementation processes and the national institutional organization in this regard are of great importance.

Within the scope of the Global Gender Gap Index, social awareness needs to increase in order to achieve success in the sub-indices of economic participation and opportunities, education, health and survival, and political empowerment. In order to create a society free from gender inequalities and to empower women in the areas of life and work, the legal structure should be strengthened, these laws should be reflected in both legislation and practices from development plans to sub-scale plans, and awareness should be raised and the supervision mechanism should be well run to ensure their functioning. This study aims to make an important contribution to the literature on women's empowerment in Türkiye based on the Global Gender Gap Index measurements and the case of Iceland.

Giriş

Ayrımcılık, eşitsizlik, dışlanma ve yoksulluk gibi problemleri en fazla yaşayan kesim olarak kadınlar; ikincil konumda görülmelerine yönelik olarak toplum içerisindeki güç dengesizlikleri ile mücadele etmekte, kamusal ve özel alan içerisinde karşılaştıkları sorunlar bağlamında güçlendirilerek ekonomik, sosyal, politik konumlarını iyileştirmeyi talep etmektedir (Yıldırım & Candan, 2021). Duflo (2012), kadınların güçlendirilmesi ile ekonomik kalkınma arasında karşılıklı bir ilişki bulunduğunu, Amartya Sen'in 1990 yılında The New York Review of Books'ta yayınlanan "More Than 100 Million Women Are Missing" adlı çalışmasında ifade ettiği gibi; kadınlara yönelik ayrımcılığın kalkınmayı engellediğini ve kalkınmanın ancak cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ile mümkün olacağını ifade etmektedir (Evans, 2015).

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar; ekonomik ve sosyal kalkınmada, kaynaklara erişim ve kaynakları kullanabilme konusunda erkeklerden daha az avantajlı olmuştur (Warth & Koparanova, 2012). Nahar ve Mengo (2022), İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte yoksulluğun ve ekonomik istikrarsızlığın azaltılması için gösterilen çabalar sonucunda kadının, kalkınma içerisindeki konumunun tartışılmaya başlandığını; kadın haklarını savunma, geliştirme, statüsünü yükseltme gibi önlemlerin alınmaya başladığını ifade etmişlerdir.

Kalkınma sürecinin içerisine kadınların dahil edilmesi ile birlikte yerel ve uluslararası düzeylerde ortak amacı kadının güçlendirilmesi olan birçok çalışma gerçekleştirilmiştir (Buisson vd., 2022). Güçlendirme kavramı, ekonomik ilerlemenin yanı sıra sosyal, kültürel, politik vb. boyutları içeren kapsamlı ve önemli bir süreci ifade etmektedir (Bayissa vd., 2017; Rahman, 2018). Toplumsal cinsiyet ayrımını daraltabilmek, sürdürülebilir toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için kadınların güçlendirilmesi gerekmektedir. Toplum içerisinde karar vermek, sosyal, ekonomik kaynaklara ulaşabilmek, eğitim ve sağlık yapılarına erişim sağlayabilmek için güçlendirilme hususu büyük önem taşımaktadır (Mohiuddin vd., 2018).

Bu çalışmada kalkınma planlarında kadının yeri kısaca özetlenmiş ardından Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA) 5. maddesi olan "toplumsal cinsiyet eşitliği" ve Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası'nın (DB) kadına yönelik çalışmaları özetlenmiştir. Çalışmanın amacı; 2006 yılından günümüze kadar küresel gündemde olan ve Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum; WEF) tarafından toplumsal

cinsiyet eşitsizliklerini ölçmek için kullanılan Küresel Toplumsal Cinsiyet Açıklığı Endeksi bağlamında kadınların güçlendirilmesini irdelemek oluşturmaktadır. WEF, 2024 yılı itibariyle 4 ana faktör ve 14 değişken kapsamında 146 ülkenin ölçüldüğü endeks ile; toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair politika ve önceliklerin belirlenmesini, küresel ölçekte toplumun her alanında kadının güçlendirilmesini amaçlamakta, eşitsizliği azaltmak amacıyla öncü olan ülkelerden dersler çıkarılarak diğer ülkelerin ilerleme kaydetmesini hedeflemektedir. Kadının güçlendirilmesi kapsamında endeks genel sıralamasında Türkiye'nin; 2006 yılı endeks verilerine göre 115 ülke arasında 105. sırada, 2024 yılında ise 146 ülke içerisinde 127. sırada yer alması bu araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi'nde on beş yıldır ilk sırada yer alarak geçmişten günümüze izlenmeye değer bir başarı gösteren İzlanda örneğinden yola çıkarak Türkiye için dersler çıkarılması konusunda literatürdeki boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Çalışmada özellikle endeks kapsamındaki bileşenler doğrultusunda Türkiye'nin mevcut durumu, İzlanda ile kıyaslanarak ortaya konmakta olup Türkiye'nin endeks değerlerinde ilerleme gösterememe sebepleri ile ilgili mevzuat ve uygulamaların karşılaştırmalı sorgulaması ileriki çalışmaların kapsamına bırakılmıştır.

Kalkınma Planlarında Kadının Yeri

Kalkınma kavramı kısaca, bireyin kendini ve yaşamını daha iyi sürdürmesi ve yaşam kalitesini yükseltmesi olarak tanımlanmaktadır (Tüylüoğlu ve Karalı, 2006). Yıllardır süregelen kalkınmanın evrimi boyunca kadın, sürecin dışında tutulmuştur. Emeği yok sayılmış, üretim sürecine dahil edilmemiş, toplumun yarattığı algının dışına çıkılamamış, ev sorumluluklarının başrol oyuncusu olmuştur (Demir Sargut, 2021). Kadın ve kalkınma anlayışı, dünya genelinde farklı hareketler ve yaklaşımlar ile uzun yıllar mücadelesi verilen bir konu olmuştur.

1960-1975 yılları arasında yapılan kalkınma planları içerisinde kadının adı duyulmaya başlanmış fakat somut bir adım atılamamıştır. İlk olarak, 1975 yılında düzenlenen Mexico City I. Dünya Kadın Konferansı'nda eğitim, sağlık ve ekonomi konuları ile birlikte kadın olgusu ele alınmıştır. 1979-1980 yılları arasında; "Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi" (UN Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women; CEDAW) kabul edilerek, kalkınmada kadın yaklaşımı için eylem planları oluşturulmuştur. 1980-2000 yılları arasında; farklı eylem ve yaklaşımlarla konuya yönelik mücadele verilmiştir. 1980 yılında Kopenhag'da düzenlenen

BM II. Dünya Kadın Konferansı'nda, kadın statüsünün iyileştirilmesine yönelik gelişmelerin yavaş olduğu, eşitlik olgusunun sadece yasal anlamda eşitlik olmayıp kalkınmadan yararlanma ve kalkınmaya aktif katılım hak ve sorumluluklarını da içerdiği belirtilerek Eylem Programı hazırlanmıştır. 1985 yılında Nairobi'de düzenlenen ve kadınlara yönelik küresel gündemin oluşturulduğu BM III. Dünya Kadın Konferansı'nda; kadınlar için yoksullaşma sorununun önemli olduğu ve toplumun tüm alanlarına katılımlarının, toplumsal bir gereklilik olduğu vurgulanarak Eylem Platformu kabul edilmiştir (Dinçer, 2014). 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen IV. Dünya Kadın Konferansı'nda; geçmişte düzenlenen konferanslardaki politik uzlaşmalara dayanarak cinsiyet eşitliğine vurgu yapan, 12 stratejik hedef ve eylem 189 ülke tarafından kabul edilerek BM Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ilan edilmiştir (UN, 1995; BM, 1995). 2000 yılında New York'da düzenlenen "Kadın 2000: 21. yy İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" konulu BM Genel Kurul Özel Oturumu'nda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için temel politikalar ve taahhütler oluşturularak "Binyıl Kalkınma Hedefleri" belirlenmiştir. 2010 yılında ise, BM Kadın Birimi UNWomen kurularak sürdürülebilir kalkınma konuları ile birlikte kadının güçlendirilmesine yönelik kapsamlı çalışmalara yer vermeye başlanmıştır (Demir Sargut, 2021; Serdaroğlu ve Yavuz, 2008).

Türkiye'de yapılan kalkınma planlarında da kadın konusu, dünya geneliyle benzerlik göstermiş, ancak atılan adımlar eyleme dönüşmemiştir. 1963-1967 yıllarını kapsayan ilk beş yıllık kalkınma planından 1985-1989 yıllarını kapsayan beşinci beş yıllık kalkınma planına kadar eğitim, sağlık, bebek ve anne ölümleri gibi konularda çözüm arayışlarına değinilmiştir. Altıncı Kalkınma Planı'nda (1990-1994); sanayileşmenin artması ile birlikte kadınların istihdamdaki artışının beraberinde getirdiği sorunlara (çocuk bakım odaları, bebek emzirme odaları, kreşler vb.) yönelik çözüm arayışlarına gidilerek mevzuatlar çıkarılmıştır (Demir Sargut, 2021). Yedinci Kalkınma Planı'nda (1996-2000) ise ilk kez toplumsal cinsiyet eşitliğine değinilerek olumlu bir amaca doğru ilerlemenin hedefleri ortaya konulmuştur. On Birinci Kalkınma Planı'na (2019-2023) kadar kadınlar için somut bir adım atılamamış, alınan kararlar kâğıt üzerinde kalmıştır (Demir Sargut, 2021). Kalkınma planlarının amaç, hedef ve politikalar kapsamında yer alan ancak uygulamada başarı elde edilemeyen kararlar; (1) Sekizinci Kalkınma Planı döneminde (2001-2005) kadınların konumlarının güçlendirilmesi, etkinliklerinin genişletilmesi, erkekler ile eşit fırsat ve imkanlardan yararlanmaları amacıyla eğitim seviyelerinin yükseltilmesi; kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarının sağlanması; kadınlara yönelik

işsizliği önleyici tedbirlerin alınması; tarım sektöründe yer alan ücretsiz aile işçileri ile kentlerde yaşayan ev kadınlarına yönelik katma değer yaratıcı projelerin üretilmesi; (2) Dokuzuncu Plan (2007-2013) döneminde AB ülkeleriyle yapılan kıyaslama sonucunda kadınların karar alma sürecine katılmalarının yetersiz olduğunun tespiti, kadınlara karşı şiddet ve istismarın önlenmesi amacıyla toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmaları; tarımsal yapının etkinleştirilmesi amacıyla kadın çiftçileri de içerecek şekilde eğitim hizmetleri; (3) On Birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) kadınların işgücü piyasasına katılmalarını kolaylaştırmak ve istihdamlarını artırmak amacıyla çeşitli uygulamaların geliştirilmesi (4) Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) ifade edildiği üzere kadınların istihdam ve karar alma mekanizmalarına aktif katılmaları ile birlikte şiddetin önlenmesi, eğitim ve sağlık konularında iyileştirmeler yapılarak kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması vb. şeklinde özetlenebilir (SBB, 2000; SBB, 2006; SBB, 2013; SBB, 2019).

2024-2028 yılları için hazırlanan On İkinci Kalkınma Planı'nda kadınların ailede merkezi role sahip oldukları, iş ve aile yaşamlarının uyumlaştırılması gerektiği; kalkınmanın ivme kazanması için eğitim, istihdam alanları başta olmak üzere toplumsal hayattaki fırsat ve imkanlardan yararlanmaları, temsil ve katılmalarının artırılması; şiddet ve ayrımcılıktan uzak yaşamaları vb. amaçlar doğrultusunda kadınların güçlenmesi önceliklendirilmiş, kadın istihdamının teknolojik üretim alanlarında da artırılması hedeflenmiştir (SBB, 2023).

Türkiye'de kadın ve kalkınma planları ilişkisine bakıldığında zaman kadınlara yönelik politika, uygulama veya projelerin yetersiz olduğu, kadınların kalkınma planlarının amacına ulaşmasında araç konumunda olduğu görülmektedir. Bu husus kalkınma planlarının; ekonomik, siyasi, kültürel gelişimin yanı sıra sosyal ilerlemenin de bir göstergesi olduğunun göz ardı edildiğini göstermektedir. Yıldırım ve Gül'ün, Harris (2000)'den aktardığına göre; bireyler arasındaki fırsatlar, sağlık, eğitim, sosyal olanak, gelir dağılımı ve cinsiyet eşitlikleri ile birlikte sürdürülebilir ve kalkınan bir toplum gerçekleştirilebilecektir. İnsani gelişme ve eşitliğe dayanan sosyal bir norm olan kalkınma süreci ve kalkınma planları; kadınlara ve kadınların güçlendirilmesine, toplumsal cinsiyet eşitliğine önem vermek durumundadır. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın, ekonomik büyümenin, barış ve eşitliğin sağlanmasındaki en önemli rol, kadının güçlendirilmesinden geçmektedir (Yıldırım ve Gül, 2021).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Doğrultusunda Kadınların Güçlendirilmesi

BM, 2030 yılına kadar küresel boyutta ulaşılması gereken 17 amaç tanımlayarak SKA'yı kabul etmiştir. Bu hedeflerin ortak amacı eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplum meydana getirmektir (Pathania, 2017). DB; SKA'nın yerine getirilebilmesinin yolunun kadınların güçlendirilmesinden geçtiğini savunmaktadır (Dat, 2020). Kadınların güçlendirilmesi yalnızca kadın bireyler için savunulan bir olgu olmamakla beraber cinsiyet eşitliği vurgusu ile tüm kadın ve erkek bireylerin cinsiyetlerine bağlı kalmadan eşit haklarını, sorumluluklarını ve fırsatlarını ifade etmektedir. Cinsiyet eşitliği hem insan hakları sorunu hem de sürdürülebilir insan merkezli kalkınmanın ön şartı ve göstergesi olarak görülmektedir (Hepp, vd., 2019).

Kadınların güçlendirilmesi kavramı; kadınların kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmaları, daha güçlü ve hayatları konusunda kontrol sahibi olmaları anlamına gelmektedir. BM Nüfus Fonu (United Nations Population Fund; UNFPA), bu kavramı; kadının kendine değer verme, kendi seçimlerini belirleme ve kendisine sunulan fırsatlara, kaynaklara erişimde kontrol sahibi olmaları şeklinde tanımlamaktadır (Lohani ve Aburaida, 2017).

BM Kadın (UNWomen) ve BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact) tarafından; toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadının güçlenmesinin ilerletilmesi yönünde rehberlik yapmak amacıyla Kadınların Güçlendirilmesi Prensipleri (Women's Empowerment Principles; WEPs) oluşturulmuştur. BM, SKA çerçevesinde kurumsal boyutlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi için bir araç olarak tanımlanan WEPs kapsamında eşit değerde iş için eşit ücret, cinsiyete duyarlı tedarik zinciri uygulamaları ve işyerinde cinsel tacize karşı sıfır tolerans hususları yer almaktadır (WEPs, 2020). UNWomen tarafından hazırlanan bu rapor, kadınların insan haklarına erişimi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların işyerlerinde, piyasada ve toplumun her alanında güçlenmesi için oluşturulmuştur (Tan, 2018). 7 adet WEPs prensibi bulunmakta olup bunlar (1) toplumsal cinsiyet eşitliği için üst düzey kurumsal liderliğin sağlanması, (2) tüm kadın ve erkeklere iş hayatında adil davranılması, insan haklarına ve ayırım yapmama ilkesine saygı gösterilmesi ve bu ilkelerin desteklenmesi, (3) tüm kadın ve erkek çalışanların sağlık, güvenlik ve refahının sağlanması, (4) kadınların eğitim, kurs ve profesyonel gelişim olanaklarının desteklenmesi, (5) kadınların güçlenmesi için girişimci gelişimi, tedarik zinciri ve pazarlama yöntemlerinin uygulanması, (6) toplumsal girişimler ve savunuculuk

çalışmalarıyla eşitliğe teşvik edilmesi, (7) toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin elde edilen başarıların değerlendirilmesi ve halka açık raporlanması şeklindedir (UNWomen, 2017).

Kalkınmanın sağlanabilmesi için sosyal ve ekonomik kaynaklara erişim konusunda dezavantajlı grupta yer alan kadınların güçlendirilmesi ön koşuldur. Kadın haklarının güçlenmesi, toplum içerisindeki kadın-erkek ayrımının daraltılarak eşitliğin sağlanmasına ve sürdürülmesine olanak sağlamaktadır (Khadka, 2019; Mohiuddin vd., 2018). SKA-5 olarak karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın-kız çocuklarının güçlendirilmesi amacı kapsamında; sağlığa erişim, insana yakışır iş, barış ve adalet gibi diğer amaçlara ulaşmada da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması önemli bir koşuldur (Sarı, 2021). 1995 yılında düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'na katılan hükümetler; *"Kendimizi koşulsuz olarak bu sınırlama ve engelleri kaldırmaya ve böylece bütün dünyadaki kadınların ilerlemesini ve güçlendirilmesini arttırmaya adanmış..."* ifadeleri ile kadınların güçlendirilmesi amacına yönelik bir gündem olarak Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nu kabul etmiştir. Eylem Platformu'nun Bölüm III Kritik Alanlar başlığı altında yer alan Paragraf 41'de; *"...kadınların güçlendirilmesi ve karar verme sürecine katılmaları ve yetkiye erişimleri dahil olmak üzere toplumun bütün alanlarına eşitlik anlayışıyla tam olarak katılmaları; eşitlik, kalkınma ve barışın sağlanması için temel koşuldur. Kadının ilerlemesi ve kadınlara erkek arasında eşitliğin sağlanması bir insan hakları konusudur ve sosyal adaletin bir şartıdır ve sadece bir kadın konusu olarak görülmemelidir."* hususları ile kadınların güçlendirilmesi, kalkınma arasındaki güçlü ilişkiyi vurgulamaktadır (BM, 1995). Platform aynı zamanda "Bölüm IV Stratejik Hedefler ve Eylemler, A. Kadınlar ve Yoksulluk" başlığı altında yer alan Paragraf 56'da; *"...Sürdürülebilir kalkınma ve hem sürekli hem de sürdürülebilir ekonomik büyüme, ancak kadının ekonomik, sosyal, politik, yasal ve kültürel statüsünü iyileştirmekle mümkündür. Çevresel kaynakların sürdürülebilir kullanımı için yoksulların, özellikle kadınların güçlendirilmesi gerektiğini kabul eden hakkaniyetli sosyal kalkınma, sürdürülebilir kalkınma için gerekli bir temeldir."* ifadeleri ile; sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, kadının toplumdaki konumunun iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi arasındaki önemli bağa vurgu yapmaktadır (BM, 1995).

Kadınların Güçlendirilmesinin Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi Açısından İrdelenmesi

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin hangi seviyede olduğunu tespit edebilmek için çeşitli endeksler geliştirilmiş, kadının güçlendirilmesi

gereken konularda oluşturulacak politikalar, çalışmalar ve projelerde izlenecek yolların tespit edilebilmesi için kolaylık sağlaması amaçlanmıştır (Ercan, 2021). Nahar ve Mengo (2022) kadınların güçlendirilmesine dair ölçümler gelişme gösterse de farklı koşullara ve kültürel bağlamlara dayalı olarak halen zorluklar içerdiğini ifade etmektedir.

2006 yılında WEF tarafından Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi veya Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (Global Gender Gap Report; GGPR) olarak adlandırılan rapor hazırlanmıştır. BM Kalkınma Programı (UNDP), 2010 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçebilmek amacıyla Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'ni (Gender Inequality Index; GII) geliştirmiştir (Yıldırım vd., 2017; Ercan 2021).

Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi; ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitimsel kazanım, sağlık ve yaşam süresi ile siyasi güçlendirme kriterlerinin değerlendirilmesinden oluşmaktadır (WEF, 2024). Endeksi diğerlerinden ayıran en önemli özellik; ülkelerin kalkınma düzeylerinden bağımsız olarak kadın ve erkeklerin, bahsedilen kriterlere erişim gücünü dikkate almasıdır (Ercan, 2021). UNDP'ye göre Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi; bir ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut durumunu ve zaman içerisindeki evrimini dört boyutta karşılaştırarak, bir yandan cinsiyet eşitsizliği kaynaklı başarı kaybını, diğer yandan ise ülkelerin cinsiyet uçurumlarını kapatma çabalarını ölçen bileşik bir ölçüm olarak tanımlanmaktadır (WEF, 2024). Bu nedenle bu çalışmada; kadın ve erkeklerin eğitim, sağlık, ekonomik katılım ve siyasi alan gibi temel hak ve alanlarına erişimlerdeki farklılıkları daha net görebilmek için WEF'in 2006 yılından bu yana yayımladığı Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi bağlamında bir değerlendirme yapılmaktadır.

WEF, stratejik bir konu olarak kadınların ilerlemesinin ulusların büyümesine potansiyel bir katkısı olduğunu temel alarak toplumsal cinsiyet eşitliği bileşenlerini rekabet gücü ölçümlerine dahil etmektedir. 2006 yılı analizinde 115 ülke, 2024 yılı analizinde ise 146 ülke verisi karşılaştırılmaktadır. Analiz; kadın-erkek eşitliği konusunda başarılı olan ülkelerden elde edilen deneyimler ile diğer ülkelerin öğrenerek teşvik edilmesi ve her bir ülke politikacıları için ulusal öncelikleri ve uzun vadeli politikaları belirleme konusunda hizmet etmesi şeklinde ikili bir amaç içermektedir. Bu bakımlardan ülkelerin toplumsal cinsiyet açıklığını azaltmaları yönünde önemli bir araç olan endeks, reform yapılması gereken öncelikli alanları ortaya çıkarmaktadır (WEF, 2006).

Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi (GGPR), 4 alt endeks ve bu endeksleri oluşturan 14 alt göstereyle incelenmekte olup alt göstergeler; kadın

sayısının erkek sayısına bölünmesi ile elde edilen oranlar ile elde edilmektedir (Tablo 1).

Tablo 1

Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksini Oluşturan Alt Endeks ve Değişkenler

Alt Endeksler		Değişkenler (Kadın/Erkek Oranı)	
1	Ekonomik Katılım ve Fırsatlar	1	Kadınların işgücüne katılımı
		2	Benzer işler için kadın ve erkekler arasında ücret eşitliği
		3	Tahmini gelir
		4	Yasa koyucular, üst düzey yetkililer ve yöneticiler
		5	Profesyonel ve teknik çalışanlar
2	Eğitim	1	Okuryazarlık
		2	İlköğretime kayıt
		3	Ortaöğretime kayıt
		4	Yükseköğretime kayıt
3	Sağlık ve Hayatta Kalma	1	Sağlıklı yaşam beklentisi
		2	Doğumdaki cinsiyet oranı
4	Siyasi Güçlendirme	1	Parlamentodaki sandalye sayısı
		2	Bakanlık düzeyinde sayı
		3	Son 50 yılda devlet başkanlığı yapılan yıl sayısı

Kaynak: WEF, 2006.

İstihdama katılım açığı, ücret açığı ve ilerleme açığı (yasa koyucu, üst düzey yetkili, profesyonel vb. çalışanlar açısından kadınların erkeklere oranı), eğitime erişim açığı, sağlıklı yaşam beklentisi açığı, siyasi karar alma mekanizmalarında var olma açığı vb. değerler ile kadın ve erkeklerin fırsatlara erişimleri arasındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışan endeks, dört adımlı bir süreç sonucunda elde edilmektedir. Endeksin oluşturulmasındaki adımlar; (1) verilerin oranlara dönüştürülmesi, (2) bir değişken açısından eşitliğe ulaşmış bir ülke ile kadınların erkekleri geçtiği bir ülkeye aynı puanın verilmesiyle eşitlik ölçütüne gelindiğinde verilerin kesilmesi, (3) alt endeks puanlarının hesaplanması ve (4) sonuç

puanların hesaplanması şeklindedir (WEF, 2006). Ülkelerin sıralanması her bir alt endeks ve bu endekslerin bileşiminden oluşan genel endeks puanı ile gerçekleşmekte; puanlar 0-1 aralığında verilirken, 0 puan eşitsizliği, 1 puan ise eşitliği temsil etmektedir. Endeks kapsamında; bölgesel eğilimler ve bu bölgelerin skorlarına yönelik performanslarını gözlemlemek için “Bölgesel Sınıflandırmalar” oluşturulmuş olup Türkiye, 2006 yılında Doğu Avrupa bölgesi içerisinde değerlendirilirken 2024 yılı itibariyle Avrupa bölgesi içerisinde değerlendirilmektedir (WEF, 2006; WEF, 2024).

2006 yılından günümüze 16 endeks raporu yayınlanmış olup 18 yıla dair ölçümler Tablo 2’de görüldüğü şekildedir. 2006 yılında 0,7813; 2007 yılında 0,7836; 2008 yılında 0,7999 genel endeks puanı ile 4. sırada yer alan İzlanda, 2009 yılından itibaren tüm endeksler toplamında ilk sırada yer almaktadır. 2024 yılında 0,9350 genel endeks puanı ile yine ilk sırada yer alan İzlanda, 2006 yılına göre 15 puanlık bir gelişme göstermiştir (WEF, 2006; WEF, 2008; WEF, 2009; WEF, 2024).

Tablo 2

2006-2024 Yılları Arasında Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksinde İlk 10'da Yer Alan Ülkeler¹

Yıl	Endeksteeki Ülke Sayısı	Derece									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2006	115	SWE	NOR	FIN	ICE	GER	PHI	NZ	DEN	UK	IRE
2007	128	SWE	NOR	FIN	ICE	NZ	PHI	GER	DEN	IRE	SPA
2008	130	NOR	FIN	SWE	ICE	NZ	PHI	DEN	IRE	NET	LAT
2009	134	ICE	FIN	NOR	SWE	NZ	SA	DEN	IRE	PHI	LES
2010	134	ICE	NOR	FIN	SWE	NZ	IRE	DEN	LES	PHI	SWI
2011	135	ICE	NOR	FIN	SWE	IRE	NZ	DEN	PHI	LES	SWI
2012	135	ICE	FIN	NOR	SWE	IRE	NZ	DEN	PHI	NIC	SWI
2013	136	ICE	FIN	NOR	SWE	PHI	IRE	NZ	DEN	SWI	NIC
2014	142	ICE	FIN	NOR	SWE	DEN	NIC	RWA	IRE	PHI	BEL
2015	145	ICE	NOR	FIN	SWE	IRE	RWA	PHI	SWI	SLO	NZ
2016	144	ICE	FIN	NOR	SWE	RWA	IRE	PHI	SLO	NZ	NIC
2017	144	ICE	NOR	FIN	RWA	SWE	NIC	SLO	IRE	NZ	PHI
2018	149	ICE	NOR	SWE	FIN	NIC	RWA	NZ	PHI	IRE	NAM
2020	153	ICE	NOR	FIN	SWE	NIC	NZ	IRE	SPA	RWA	GER
2021	156	ICE	FIN	NOR	NZ	SWE	NAM	RWA	LIT	IRE	SWI
2022	146	ICE	FIN	NOR	NZ	SWE	RWA	NIC	NAM	IRE	GER
2023	146	ICE	NOR	FIN	NZ	SWE	GER	NIC	NAM	LIT	BEL
2024	146	ICE	FIN	NOR	NZ	SWE	NIC	GER	NAM	IRE	SPA

Kaynak: WEF, 2008; WEF, 2012; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Küresel cinsiyet açıklığı endeksinde ilk üç yıl 4. Sırada yer alan İzlanda, geri kalan 15 yılda ilk sıraya yerleşmiştir. Kuzey Avrupa'da konumlanan İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda, Finlandiya, Grönland, Aland Adaları, Faroe Adaları İskandinav Ülkeleri veya Nordik ülkeler olarak anılmaktadır. Bu ülkelerde kişi başına düşen milli gelir yüksektir. Bu ülkelerden Finlandiya, İsveç ve Danimarka AB üyesidir. İzlanda'nın, kendisi gibi Avrupa ülkesi Norveç ve İsveç'i geride bırakma sebeplerinin irdelenmesi gerekmektedir.

1 BEL: Belçika; DEN: Danimarka; FIN: Finlandiya; GER: Almanya; ICE: İzlanda; IRE: İrlanda; LAT: Letonya; LES: Lesotho; LIT: Litvanya; NAM: Namibiya; NET: Hollanda; NZ: Yeni Zelanda; NIC: Nikaragua; NOR: Norveç; PHI: Filipinler; RWA: Ruanda; SA: Güney Afrika; SLO: Slovenya; SPA: İspanya; SWE: İsveç; SWI: İsviçre; UK: Birleşik Krallık

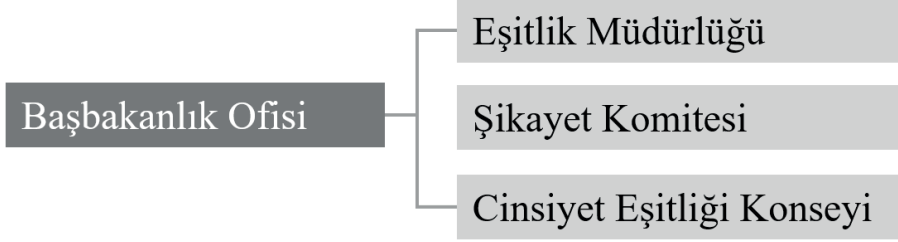
Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksinde İzlanda

İzlanda uyguladığı yasal değişiklikler ile kadın erkek arasındaki eşitlik düzeyini arttırarak diğer ülkelere de örnek olmaktadır. Bu başarının elde edilmesinin en büyük etkeni ise, İzlanda Cumhuriyeti Anayasası'nda en özel hüküm olarak yerini alan Cinsiyet Eşitliği Yasası'dır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası olarak da adlandırılan Cinsiyete Bakılmaksızın Eşit Statü ve Eşit Haklar Yasası'nın varlığı, kadınların güçlendirilmesinde en önemli etken olmuştur. Bu yasa ile birlikte ülkede, Irk veya Etnik Kökene Bakılmaksızın Eşit Muamele Yasası ve İşgücü Piyasasında Eşit Muamele Yasası da bulunmaktadır. Tüm bu yasaların kapsadıkları alanlardaki idarelere uygulanması amacıyla Eşitlikle İlgili Konuların İdaresine İlişkin Yasa gündemdedir (Government of Iceland, 2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası'nın uygulanmasını denetlemekten Başbakanlık sorumludur. Başbakanlık Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Şikâyet Komitesi'ni atamaktadır (Şekil 1; Jafnréttisstofa, 2021).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi, yılda bir kez toplanan danışma platformu olup yasaların hükümlerine yönelik politika üreten kurum ve kuruluşların temsilcilerini içermektedir. Konsey'in rolü; toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konularda bakanlığa profesyonel politika oluşturma konusunda danışmanlık yapmaktır (Government of Iceland, 2023). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Şikâyet Komitesi, toplumsal cinsiyet vakalarını inceleyerek yasa hükümlerinin ihlal edilip edilmediğine yönelik yazılı karar vermektedir (Jafnréttisstofa, 2021). Bağımsız ve özerk bir kurum olarak faaliyet gösteren Komite, toplumsal cinsiyete ilişkin yasalara dair hükümleri ihlal ettiği yönünde karar aldığı kuruluşa, iyileştirme yapması yönünde talimat verme yetkisine sahiptir (Government of Iceland, 2020). Yine Başbakanlığa bağlı olan ancak konsey ve komiteden bağımsız olarak çalışan Eşitlik Müdürlüğü ise; eşitlikle ilgili konulara yönelik yasanın uygulanması ve izlenmesi, cinsiyet eşitliği konularında danışmanlık ve eğitim faaliyetleri verilmesi, toplumsal cinsiyete yönelik her tür olumsuz kalıp ve yargılara karşı çalışmalar yürütülmesi vb. konularda rol üstlenmiştir (Jafnréttisstofa, 2021; Government of Iceland, 2020).

Şekil 1

İzlanda'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Organizasyon Yapısı

Kaynak: Jafnréttisstofa, 2021.

1975 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili bir mevzuat olarak çıkan Eşit Statü ve Eşit Haklar Yasası, 1985, 1991, 2000 ve 2008 yıllarında revize edilmiştir. Yasanın amacı kadın ve erkekler için eşit statü ve fırsatlar oluşturmak, sürdürmek ve toplumun her alanında da bu eşitliği teşvik etmektir. 2008 yılındaki düzenleme ile birlikte toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması hedefi; bakanlıklarda ve tüm kamu kurumlarında oluşturulan politikalar ve planlama süreçlerinde gözetilmiştir (Einarsdóttir, 2010). Yalnızca yasalarla sınırlı kalmayan ülke, güçlü kurumsal ağlar kurarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışmalarını, sağlam adımlarla atmaktadır (Moyo and Dhliwayo, 2019).

Yasa kapsamında işgücü piyasası sorunları, iş ve aile yaşamının uzlaştırılması, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacizle mücadele gibi tematik konularda toplumsal cinsiyet politikalarına odaklanılmıştır. Çalışma hayatında toplumsal cinsiyetin eşit konuma getirilmesi amacıyla işlerin kadın veya erkek işi olarak sınıflandırılmasını engellemeye yönelik adımlar atılmıştır. Ücret/maaş şeffaflığını arttırmak için çalışanlara, istedikleri zaman ücret koşullarını açıklama hakkı tanınmıştır. Ulusal ve yerel yönetimlere ait komite, konsey ve kurullarda eşit temsiliyeti sağlayabilmek için her iki cinsiyetin de en az %40 oranında temsil edilmesi şartı getirmiştir (Einarsdóttir, 2010). 1997'de babalara iki haftalık ücretli ebeveynlik izni verilmiş, 2003'te bu süre üç aya çıkartılmış, 2021'de ise 12 aya çıkartılarak her iki ebeveynin aynı zamanda garanti altına alınması sağlanmıştır (Jafnréttisstofa, 2021). Ebeveyn izni yasası ile kadınların ve erkeklerin çalışma hayatları ile ailevi sorumluluklarının uzlaştırılması, çocuğun her iki ebeveyne de erişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Aile içi şiddet konusunda da hem kadınlara hem çocuklara odaklanılacak şekilde eylem planı hazırlanarak önleyici faaliyetler artırılmıştır

(Einarsdóttir, 2010). Ülke, toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, cinsiyet eşitliğine teşvik ve kaynak elde edimi için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kullanmaktadır (Downes vd., 2017). 2019-2023 yılları arasında toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme çabalarına yönelik beş yıllık bir plan uygulanmaya konulmuştur. Bütçeleme ile cinsiyete dayalı ekonomik eşitlik, adalet ve genel refahın artırılması amaçlanmaktadır (Jafnréttisstofa, 2021).

Tüm bu amaçlara ulaşabilmek için cinsiyet çalışmalarının organizasyonunda; toplumsal cinsiyet eşitliği konularında eğitim ve farkındalığı artırma, istatistiksel analizleri cinsiyetlere göre detaylandırma, geleneksel olarak toplumda yerleşik olan kadın/erkek rollerine yönelik olumsuz klişelere karşı çıkarak toplumsal cinsiyet imajını değiştirme yolları benimsenmiştir (Jafnréttisstofa, 2021).

2006 ve 2024 yılları arasında genel endeks puanında 0,1537; ekonomik katılım ve fırsatlar alt endeksinde eğitimde 0,1040; eğitimde 0,0010; siyasi güçlendirmede 0,5160 puan fark ile yükselme gösteren İzlanda'da sağlık ve hayatta kalma endeksinde 0,0060 puan gerileme göstermiştir (Tablo 3). Ancak gerek ilerleme sağlanan puanlarda küçük değişimlerin olması gerekse bazı alt endekslerdeki sıralamada düşüş olsa da İzlanda'nın Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi genel puan ve sıralama açısından 2006 ve 2008 yıllarında 4. sıradayken 2009 yılından itibaren 1. sıraya yerleştiği, dolayısıyla toplumsal cinsiyet açıklığını gidermeye yönelik yapılan yasal değişiklikler ile uygulamalardan önemli ölçüde fayda sağladığı görülmektedir.

Tablo 3

Küresel Cinsiyet Açıklığı Genel Endeks ve Alt Endeksler Kapsamında İzlanda (2006-2024)

Yıl	Endeks kapsamındaki ülke sayısı	Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi		Ekonomik Katılım ve Fırsatlar		Eğitim		Sağlık ve Hayatta Kalma		Siyasi Güçlendirme	
		Sıra	Genel Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
2006	115	4	0,7813	17	0,7110	49	0,9910	92	0,9680	4	0,4560
2008	130	4	0,7999	20	0,7320	61	0,9930	96	0,9700	3	0,5040
2009	134	1	0,8276	16	0,7500	1	1,0000	101	0,9700	1	0,5910
2010	134	1	0,8496	18	0,7540	1	1,0000	96	0,9700	3	0,6750
2012	135	1	0,8640	27	0,7540	1	1,0000	98	0,9700	1	0,7330
2013	136	1	0,8731	22	0,7680	1	1,0000	97	0,9700	1	0,7540
2014	142	1	0,8594	7	0,8170	1	1,0000	128	0,9650	1	0,6550
2015	145	1	0,8810	5	0,8360	1	1,0000	105	0,9700	1	0,7190
2016	144	1	0,8740	9	0,8060	1	1,0000	104	0,9700	1	0,7190
2017	144	1	0,8780	14	0,7980	57	0,9950	114	0,9690	1	0,7500
2018	149	1	0,8580	16	0,7930	39	0,9990	121	0,9680	1	0,6740
2020	153	1	0,8770	2	0,8390	36	0,9990	123	0,9680	1	0,7010
2021	156	1	0,8920	4	0,8460	38	0,9990	127	0,9640	1	0,7600
2022	146	1	0,9080	11	0,8030	68	0,9930	11	0,9640	1	0,8740
2023	146	1	0,9120	14	0,7960	79	0,9910	128	0,9610	1	0,9010
2024	146	1	0,9350	7	0,8150	79	0,9920	124	0,9620	1	0,9720

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2008; WEF, 2009; WEF, 2010; WEF, 2012; WEF, 2013; WEF, 2014; WEF, 2015; WEF, 2016; WEF, 2017; WEF, 2018; WEF, 2020; WEF, 2021; WEF, 2022; WEF, 2023; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksinde Türkiye

Türkiye Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi genel puan ve sıralama açısından 2006 yılında 115 ülke içerisinde 105.sırada iken 2024 yılı itibariyle 146 ülke içerisinde 127. sıradadır. 2006 yılında endeks genel puanı açısından ilk sırada yer alan İsveç ile Türkiye arasındaki açıklık farkı 22 puan iken son 15 yıldır dünya genelinde en üst sırada yer alan İzlanda ile Türkiye arasındaki puan farkı 2024 yılı itibariyle 29'dur. Türkiye'nin 2006 yılından itibaren genel endeks ve alt endeksler bağlamında aldığı değerler Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4

Küresel Cinsiyet Açıklığı Genel Endeks ve Alt Endeksler Kapsamında Türkiye (2006-2024)

Yıl	Endeks kapsamındaki ülke sayısı	Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi		Ekonomik Katılım ve Fırsatlar		Eğitim		Sağlık ve Hayatta Kalma		Siyasi Güçlendirme	
		Sıra	Genel Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
2006	115	105	0,5850	106	0,4344	92	0,8849	85	0,9691	96	0,0516
2008	130	123	0,5853	124	0,4123	108	0,8901	88	0,9712	106	0,0675
2009	134	129	0,5828	130	0,4002	110	0,8923	93	0,9712	107	0,0675
2010	134	126	0,5876	131	0,3856	109	0,9123	61	0,9755	99	0,0769
2012	135	124	0,6015	129	0,4139	108	0,9296	62	0,9755	98	0,0868
2013	136	120	0,6081	127	0,4269	104	0,9431	59	0,9755	103	0,0868
2014	142	125	0,6183	132	0,4532	105	0,9527	1	0,9796	113	0,0877
2015	145	130	0,6240	131	0,4590	105	0,9570	1	0,9800	105	0,1030
2016	144	130	0,6230	129	0,4640	109	0,9580	1	0,9800	113	0,0900
2017	144	131	0,6250	128	0,4710	101	0,9650	59	0,9770	118	0,0880
2018	149	130	0,6280	131	0,4660	106	0,9680	67	0,9760	113	0,1010
2020	153	130	0,6350	136	0,4780	113	0,9610	64	0,9760	109	0,1240
2021	156	133	0,6380	140	0,4860	101	0,9750	105	0,9670	114	0,1230
2022	146	124	0,6390	134	0,4930	101	0,9730	99	0,9660	112	0,1230
2023	146	129	0,6380	133	0,5000	99	0,9800	100	0,9660	118	0,1060
2024	146	127	0,6450	133	0,5070	90	0,9870	98	0,9660	114	0,1180

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2008; WEF, 2009; WEF, 2010; WEF, 2012; WEF, 2013; WEF, 2014; WEF, 2015; WEF, 2016; WEF, 2017; WEF, 2018; WEF, 2020; WEF, 2021; WEF, 2022; WEF, 2023; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye endeksin yayınlandığı 18 yıllık süreçte sürekli listenin son çeyreğinde yer almıştır. Toplumsal cinsiyet açıklığı açısından Türkiye’de kayda değer bir gelişme olmadığı, hatta alt endeksler kapsamında da geriye doğru gittiği görülmektedir (Tablo 4).

Türkiye’nin endeks değerleri ekonomik katılım ve fırsatlar alt endeksi bağlamında irdelendiğinde; 2006 yılından (106.sıra; 0,4344 puan) 2024 yılına (133.sıra; 0,5070 puan) kadar ancak +0,07 puan ilerleme gösterebildiği, bunun yanı sıra gerisinde yer alan ülkelerin ilerleme göstermesi ile birlikte 27 sıra gerilediği görülmektedir.

Ekonomik katılım ve fırsatlar endeksi açısından 2006 yılında, Türkiye'nin gerisinde kalan ülkelerin sıra ve puan değerleri; Bangladeş (107; 0,423), Mısır (108; 0,4157), Birleşik Arap Emirlikleri (109; 0,4027), Hindistan (110; 0,3967), Bahreyn (111; 0,3829), Pakistan (112; 0,3687), İran (113; 0,3586), Yemen (114; 0,2528), Suudi Arabistan (115; 0,2401) şeklindedir (WEF, 2006). 2024 yılında bu ülkelerden Birleşik Arap Emirlikleri (124; 0,553) sıra ve puan ile 2006 yılına göre +15 puan fark atarak Türkiye'nin 9 sıra önüne geçerken; Suudi Arabistan (125; 0,551) sıra ve puan ile +31 puan fark atarak Türkiye'nin 8 sıra önüne geçmiştir (WEF, 2024).

2024 yılı ekonomik katılım ve fırsatlar endeksinde Türkiye'yi takip eden ülkelerin sıra ve puan değerleri şu şekildedir; Chad (134; 0,506), Mali (135; 0,495), Gine (136; 0,489), Nepal (137; 0,475), Senegal (138; 0,473), Cezayir (139; 0,47), Mısır (140; 0,406), Fas (141; 0,406), Hindistan (142; 0,398), Pakistan (143; 0,36), İran (144; 0,343), Sudan (145; 0,337) ve Bangladeş (146; 0,311) (WEF, 2024).

Eğitim durumu alt endeksi bağlamında 2006 yılından (92; 0,8849) 2024 yılına (90; 0,987) kadar Türkiye ancak +0,10 puan ilerleme gösterebilmiş, bunun yanı sıra 2 sıra ilerleyebilmiştir.

Sağlık ve hayatta kalma alt endeksi bağlamında Türkiye, 2006 yılında (0,9691) 85.sırada iken 2024 yılında (0,9660) 98. sıraya gerilemiştir. Bu gerilemede görülen 0,031 puan az gibi görülse de 13 ülke geriye düştüğü dikkatten kaçmamalıdır. Sağlık ve hayatta kalma alt endeksi açısından Türkiye ilk sıraya yerleştiği 2014 yılında birinciliği 35; 2015 yılında 40; 2016 yılında ise 38 ülke ile paylaşmaktadır (WEF, 2014; WEF, 2015), (WEF, 2016).

Siyasi güçlendirme alt endeksi bağlamında 2006 yılında (0,0516) 96. sırada iken 2024 yılında (0,1180) 114. sıraya gerilemiştir. Bulunduğu konumdan 18 sıra geriye düşmüştür.

Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi'ndeki alt endekslerin değişkenleri kapsamında Türkiye'ye dair irdeleme yapıldığında ise aşağıdaki değerlendirme ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik katılım ve fırsatlar alt endeksini gösteren Tablo 5 incelendiğinde; kadınların işgücüne katılımında (0,132), yasa koyucular, üst düzey yetkililer ve yöneticilerde (0,167), profesyonel ve teknik çalışanlarda ise (0,307) puanlık çok küçük değerlerde artış gerçekleşmiştir. Ekonomik katılım ve fırsatlar endeksinin tüm değişkenlerinde ciddi boyutta cinsiyetler arası uçurumun arttığı ve küresel düzlemde gerileme olduğu görülmektedir.

Tablo 5

Ekonomik Katılım ve Fırsatlar Alt Endeksi Kapsamında Türkiye (2006-2024)

	Ekonomik Katılım ve Fırsatlar	2006		2024		Değişim	
		Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
		106	0,434	133	0,507	-27	0,073
1	Kadınların işgücüne katılımı	110	0,36	132	0,492	-22	0,132
2	Benzer işler için kadın ve erkekler arasında ücret eşitliği	54	0,64	96	0,601	-42	-0,039
3	Tahmini gelir (\$)	72	0,46	121	0,453	-49	-0,007
4	Yasa koyucular, üst düzey yetkililer ve yöneticiler	98	0,06	124	0,227	-26	0,167
5	Profesyonel ve teknik çalışanlar	82	0,43	101	0,737	-19	0,307

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Eğitim durumunda cinsiyet açıklığını gösteren alt bileşenlere bakıldığında 2024 yılında 2006 yılına göre 0,047 puan ile gerilemenin gerçekleştiği ve bu puanla Türkiye'nin 98 sıra geriye kaymasına sebep olduğu görülmektedir (Tablo 6). Türkiye'de okuryazarlık oranının uzun yıllardır aşılması bir problem olmasına rağmen 2024 yılında böyle bir gerilemenin sebebinin araştırılması ve bu gerilemenin Türkiye'ye gelen sığınmacı ve göçmenler ile ilişkisinin olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu gerilemenin gelecek yıllarda, kadın ve erkeklerin eğitime erişebilirliğini gösteren diğer değişkenleri de olumsuz etkileyebileceği öngörülebilir. Bu nedenle hali hazırda tespit edilen bu sorun; cinsiyetler arası açıklığın eğitim endeks bağlamında artmaması için önem taşımaktadır.

Tablo 6*Eğitim Durumu Alt Endeksi Kapsamında Türkiye (2006-2024)*

Eğitim Durumu		2006		2024		Değişim	
		Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
			92	0,885	90	0,987	2
1	Okuryazarlık	1	1	99	0,953	-98	-0,047
2	İlköğretime kayıt	99	0,95	1	1,00	98	0,05
3	Ortaöğretime kayıt	105	0,75	102	0,983	3	0,233
4	Yükseköğretime kayıt	84	0,73	1	1,00	83	0,27

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Eğitime katılımı ve erişebilirliği gösteren bu endeksin alt bileşenlerinden yükseköğretime kayıt değişkenine bakıldığında 0,27 puan farkı ile 2006 yılına göre ilerleme sağlandığı görülse de bu puan farkı ve ilerlemenin; ekonomik katılım ve fırsatlar endeksinin tüm alt değişkenleri ile karşılaştırılması gerekmektedir. Yükseköğretime kayıt açısından kadınlar ile erkeklerin arasında endekse göre bir açıklık olmadığı görülse de yükseköğretim sonrasında işgücüne katılım, eşit işe eşit ücret ve tahmini gelir değişkenleri ile karşılaştırıldığında eğitim endeksinde başarı olarak algılananın ekonomik katılım ve fırsatlar endeksine yansımadağı görülmektedir.

2006 yılı itibariyle Türkiye’de devlet ve vakıf üniversiteleri toplamı 93 iken; 2024 yılı Yükseköğretim Kurumu verilerine göre 201’e ulaşmıştır (Günay & Günay, 2011; YÖK, 2024). Dolayısıyla Türkiye’de üniversitelerin ilk kuruluş tarihi olan 1933 yılından 2006 yılına kadar 93 üniversite varken 2006’dan 2024 yılına kadar %116’lık artış gerçekleşmiştir. Bu nedenle yükseköğretimdeki puan değerinin ılımlı bir yükseliş göstermesi normal kabul edilebilir.

2023 yılı Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu’nun “Okul Birincilerinin, Depremzede Adayların, 34 Yaşını Tamamlamış Kadınların, Şehit Eş ve Çocukları, Gazi Eş ve Çocukları ile Gazi Olan Adayların Tercihlerini Yaparken Göz Önünde Tutulacağı Hususlar” bölümünde, 1 Ocak 2023 tarihi itibariyle 34 yaşını tamamlamış ve geçmişte yükseköğretim fırsatı bulamayan kadınlar için; “merkezi yerleştirmeye öğrenci alan devlet üniversitelerindeki ön lisans ve lisans programlarında (başarı sıralaması şartı aranan programlar hariç) kontenjan ayrılmıştır” ve

“Tercih işlemlerinin son günü itibarıyla herhangi bir lisans programından mezun olanlar bu kontenjanlara yerleştirilmeyecek olup bir ön lisans programından mezun olanlar ise sadece lisans programları için ayrılan kontenjanlardan yararlanabileceklerdir” hususları yer almaktadır (YÖK, 2023). 2023-2024 Eğitim Öğretim döneminde Yükseköğretime yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları irdelendiğinde; Ön Lisans Örgün Öğretim’de kayıtlı 11.995 kadın kayıtlı olup Örgün Öğretim’de kayıtlı toplam öğrenci sayısının %3,48’ini oluşturmaktadır. Lisans Örgün Öğretim’de kayıtlı Lisans öğrencilerinden 34 yaş üstü kadın sayısı ise 10.746 olup örgün öğretim gören öğrencilerin %1,99’unu oluşturmaktadır. Ön Lisans, Lisans’ta kayıtlı olan Örgün, İkinci Öğretim, Uzaktan Öğretim ve Açık Öğretim dahil kayıtlı olan 34 yaş üstü kadın öğrenci sayısı ise 123.812 olup bu alanlardaki toplam öğrenci sayısının (1.785.150 kişi) %6,94’ünü oluşturmaktadır (YÖK, 2024). 8 Mart 2023 tarihinde YÖK Başkanı Özvar’ın yaptığı basın açıklamasında; “üniversite eğitiminin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan bireylere katkı sunduğunu, her bireyin üniversiteye erişimini artırmak ve daha kapsayıcı bir yükseköğretim anlayışı oluşturmak amacıyla” 34 yaş üstü kadınlara bu imkânın sunulduğunu belirtmiştir (YÖK, 2023). Eşitlik ve kapsayıcılık prensipleri doğrultusunda alınan bu kararın uygulamaya geçmesi henüz 3 Eğitim-Öğretim dönemini kapsamakta olup küresel cinsiyet açıklığı eğitim alt endeksine yansımaları ileriki yıllarda daha net anlaşılacaktır.

Türkiye eğitimsel kazanımlar açısından ilerleme gösterse de listedeki yeri açısından arzu edilen konumda değildir. Eğitim sisteminin gelişmesini ve sonuçlarını etkileyecek önemli hususlardan birisi de GSYİH’den eğitim için ayrılan paydır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD); GSYİH’den bir pay ayrılarak eğitime yapılan yatırımın ülkelerin eğitime verdiği önceliğin ölçüsü olduğunu, eğitime yapılan yatırımların yaşamın ilerleyen dönemlerinde yüksek getiri sağlayacağını vurgulamaktadır. OECD’nin “Bir Bakışta Eğitim 2023” Raporuna göre, 2020 yılında OECD ülkeleri GSYİH’nin ortalama %5,1’ini ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim kurumlarına ayırırken, Türkiye yalnızca %4,7’sini örgün eğitime ayırmaktadır. OECD genelinde genel ve mesleki ortaöğretimde öğrenci başına yapılan ortalama harcama miktarı 12.300 \$ iken Türkiye’de 5.000 \$’dan azdır. Kamu ve özel kurumlar için okul öncesi eğitimde çocuk başına yıllık harcama miktarı OECD ülkelerinde ortalama 10.200\$ iken Türkiye’de 5.000 \$’dan düşüktür. Raporda Covid-19 salgını esnasında eğitim finansmanlarındaki değişim irdelenerek okulların 2020 yılında kapanması nedeniyle uzaktan eğitime ayrılan kaynak, öğrencilere yönelik açılan destek programları ve okullar açıldığında eğitim kurumlarına yönelik ek fon tahsisleri ile ülkelerin eğitim harcamalarındaki artış

ilişkilendirilmiştir. Birçok ülkede uzaktan eğitime uyum sağlamak için stratejiler geliştirilmiş, öğretmenler ve öğrenciler için kaynak ve destek aktarımı gerçekleştirilmiştir. OECD ülkelerinde ilköğretimden yükseköğretime kadar öğrenci başına eğitim kurumlarına yapılan harcama miktarının 2019-2020 yılları arasında ortalama %0,4 oranında arttığı ancak Türkiye’de %6’dan fazla düşüş gerçekleştiği ifade edilmiştir (OECD, 2023).

Sağlık ve hayatta kalma endeksi açısından Türkiye genel endeks puanına göre küresel sıralamada 13 sıra gerilese de sağlıklı yaşam beklentisinde önemli bir fark görülmemektedir (Tablo 7). Doğumdaki cinsiyet oranında 0,013 puanlık azalma görülmektedir.

Tablo 7

Sağlık ve Hayatta Kalma Alt Endeksi Kapsamında Türkiye (2006-2024)

Sağlık ve Hayatta Kalma		2006		2024		Değişim	
		Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
			85	0,969	98	0,966	-13
1	Sağlıklı yaşam beklentisi	1	0,94	1	0,944	0	0,004
2	Doğumdaki cinsiyet oranı	92	1,03	108	1,017	-16	-0,013

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Siyasi güçlendirme endeksi bağlamında Türkiye’de kadınların siyasi düzlemde gücünün zayıf olduğu görülmektedir (Tablo 8). 2006 yılına göre 2024 yılında parlamentodaki sandalye sayısı açısından 8 sıra ilerleme olsa da dünya geneline göre 18 sıra gerileme görülmektedir. Siyasi güçlendirme açısından Türkiye’de devlet başkanlığı açısından ilerleme beklentisi pek gerçekçi değildir. Devlet başkanlığı ve bakanlık sayıları alt değişkenleri için öncelikli derecede önemli olan değişken, parlamentodaki sandalye sayısıdır. Dolayısıyla parlamentoda kadına verilen sandalye sayısının artmasına bağlı olarak diğer değişkenlerde yükselme ve ilerleme sağlanacağı da açıktır. Kadınların siyasi karar alma sürecine katılımına ait değerler; ekonomik katılım ve fırsatlar endeksinde yer alan işgücüne katılım, üst düzey yönetici sayısı ve profesyonel ve teknik alanda çalışanlar değişkenleri ile birebir örtüşmektedir. Kadınların mesleki anlamda güçlendirilmesi, mevki ve gelir açısından erkeklerle eşitlik elde etmeleri sayesinde kadınlar siyasi anlamda da güçlenecektir. Bu veriler, kadının toplumda daha görünür hale gelmesinin yanı sıra gerek mesleki hayatta gerekse siyasi arenada söz sahibi olarak cinsiyete

dayalı uçurumun azaltabileceğine dair katkı sunmaktadır.

Tablo 8

Siyasi Güçlendirme Alt Endeksi Kapsamında Türkiye (2006-2024)

Siyasi Güçlendirme	2006		2024		Değişim		
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	
	96	0,052	114	0,118	-18	0,066	
1	Parlamentodaki sandalye sayısı	106	0,05	98	0,248	8	0,198
2	Bakanlık düzeyinde sayı	105	0,04	134	0,063	-29	0,023
3	Son 50 yılda devlet başkanlığı yapılan yıl sayısı	19	0,06	50	0,057	-31	-0,003

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2024 kaynaklarından yararlanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kadının güçlendirilmesi kapsamında, gelişmiş ülkelere benzer şekilde, Türkiye’de de önemli yapısal değişikliklerin gerçekleştiği görülmektedir. 4 Ekim 1926’da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu; toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında atılan önemli adımlardan birisi olup eşit yurttaşlık ilkeleri ile kadın erkek eşitliğini ülke hukukuna kazandırmıştır. Siyasi ve mesleki anlamda kadınların kazanımları; 1930’da belediye, 1933’te muhtarlık, 1934’te ise milletvekili seçme ve seçilme haklarının tanınmasıyla birlikte artmıştır (BB, 2023; KADEM, 2022). 1935’te gerçekleştirilen genel seçimlerde 17 kadın milletvekili seçilmiştir. 1936’da yürürlüğe giren İş Kanunu ile kadınlara doğum öncesi ve sonrasında yarım ücretli izin hakkı verilirken Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization; ILO) sözleşmesine uyarak kız çocukları ile kadınların ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaması kararı alınmıştır. 1945’te analık sigortası (doğum yardımı); 1949’da kadın ve erkekler için eşitlik ilkesine dayalı yaşlılık sigortası düzenlenmiştir. 1966 yılında ILO’ya uygun olarak kadın-erkek işçiler için eşit işe eşit ücret sözleşmesi onaylanmıştır. 1981 yılında BM’de kabul edilen CEDAW, 1986 yılında Türkiye’de yürürlüğe girmiştir (KADEM, 2022). 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kurulmuştur. Günümüzde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü adı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olan kurumun amacı; kadının daha aktif ve üretken olmasını, hak ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanmasını sağlayarak toplumsal hayattaki olumsuz statüsünü ortadan kaldırmak şeklinde tanımlanmıştır (KSGM, 2023).

1926 yılından günümüze kadar kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair

gerçekleşen bu gelişmelere rağmen kadının aile ve toplum içerisindeki statüsüne dair yaşanan sorunlar, dünya geneline benzer şekilde Türkiye’de de yaşanmaktadır. Aile içi şiddet; toplumsal ve kültürel baskı; yaşanan bölge, gelenekler veya imkanlara erişim ile ilgili olarak eğitim-öğretimden, çalışma hayatından mahrum kalma; çalışma hayatında cinsiyete dayalı ayrımcılık ve gelir eşitsizliği, ebeveynlik ve çalışma rolleri arasında çatışma vb. temel sorunlar örnek olarak verilebilir. İlgili mevzuat ve uygulamalara rağmen Türkiye’nin küresel cinsiyet açıklığı endeksinde yükselmemesi; yasal-yönetimsel sistem odağından bakarak çapraz sorgulamalar yapacak çalışmaların konusunu oluşturmaktadır.

İzlanda ve Türkiye’nin Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi Açısından Karşılaştırılması

TÜİK işgücü istatistikleri veri tabanına bakıldığında sadece 2014 ve 2023 yıllarına ait işgücüne katılma oranları (%) bulunmaktadır. Bu çalışmada 2006-2024 yılları arasındaki küresel cinsiyet açıklığı endeksi irdelendiği için DB veri tabanından yararlanılarak Türkiye’ye dair eksik verilerin küresel bağlamda karşılaştırılması amaçlanmıştır. Türkiye’ye dair 2014-2023 yılları arasındaki işgücü katılma oranları TÜİK ve DB veri tabanlarındaki bilgiler ile karşılaştırıldığında TÜİK verilerinin DB verilerine göre yüksek olduğu, işgücüne katılım oranları arasında %3,46-%6,13 arasında fark olabildiği görülmektedir (Tablo 9; Grafik 1).

Tablo 9

DB ve TÜİK Verilerine Göre İşgücüne Katılım Oranı (2014-2023)

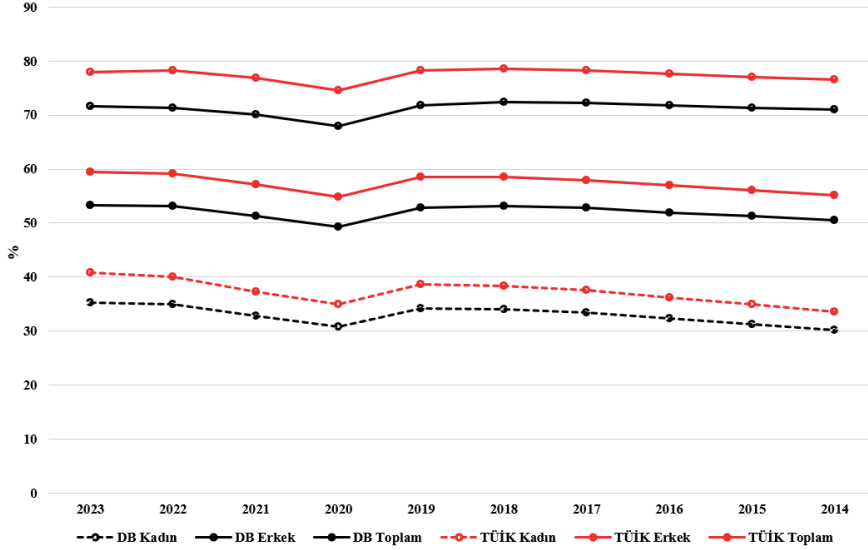
Yıl	DB	TÜİK	Fark	DB	TÜİK	Fark	DB	TÜİK	Fark
	Kadın			Erkek			Toplam		
2023	35,35	40,9	5,55	71,57	78	6,43	53,37	59,5	6,13
2022	35,05	40	4,95	71,3	78,2	6,9	53,08	59,2	6,12
2021	32,76	37,3	4,54	70,14	76,9	6,76	51,36	57,2	5,84
2020	30,77	35	4,23	68	74,6	6,6	49,3	54,9	5,6
2019	34,22	38,7	4,48	71,76	78,2	6,44	52,91	58,5	5,59
2018	34,04	38,3	4,26	72,43	78,6	6,17	53,16	58,5	5,34
2017	33,46	37,6	4,14	72,27	78,2	5,93	52,79	58	5,21
2016	32,32	36,2	3,88	71,75	77,6	5,85	51,96	57	5,04
2015	31,30	35	3,7	71,32	77	5,68	51,24	56,1	4,86
2014	30,14	33,6	3,46	70,99	76,6	5,61	50,49	55,1	4,61

Kaynak: World Bank Group, 2024a; TÜİK, 2024.

Türkiye'deki kadın, erkek ve toplam işgücüne katılım oranları yıllara göre her iki veri tabanı açısından farklılık taşısa da Grafik 1'de oranların dağılımına bakıldığında birbirine paralellik taşıdığı da görülmektedir (World Bank Group, 2024a; TÜİK, 2024).

Grafik 1

DB ve TÜİK Verilerine Göre İşgücüne Katılım Oranı (2014-2023)

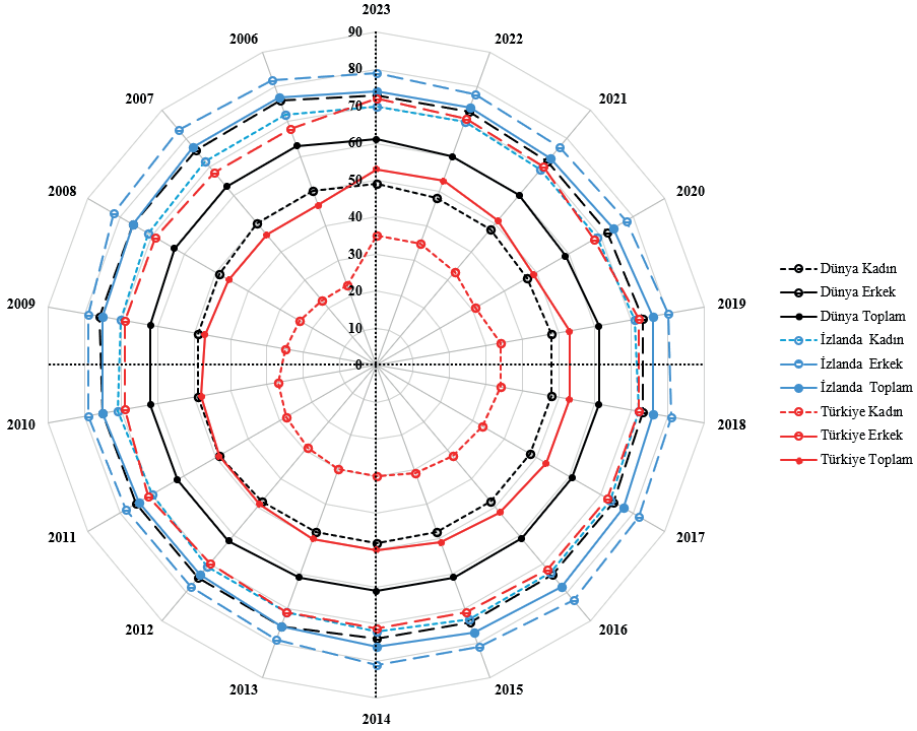
Kaynak: World Bank Group, 2024a; TÜİK, 2024 verileri kullanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu çalışmada tüm verilerin, uluslararası ölçekte karşılaştırılma esaslı temel alındığı için; Türkiye verilerinde de DB'nin sunmuş olduğu veri tabanına göre irdeleme yapılmaktadır. DB küresel, bölgesel eğilimleri öngörebilmek ve tüm ülkelere dair tutarlı veri tabanı oluşturabilmek için ulusal raporların dikkate alındığını, bununla birlikte verisi eksik olan ülkeler için Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) modellenmiş tahminleri ile projeksiyonlarının kullanıldığını ifade etmektedir (World Bank Group, 2024b).

Bu bağlamda hazırlanan Grafik 2, DB verilerinden alınan ve 2006-2023 yılları arasında İzlanda, Türkiye ve dünya genelinde, ekonomik olarak aktif olan 15+ yaş kadın nüfusun işgücüne katılım oranını göstermektedir (World Bank Group, 2024a).

Grafik 2

15 yaş üstü Kadınların İşgücüne Katılım Oranı (2006-2023)

Kaynak: World Bank Group, 2024c verileri kullanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

2023 yılı verilerine göre dünya genelinde 15+ yaş nüfus toplamının %60,87'si işgücüne katılırken bu nüfusun %48,67'si kadınlardan, %73,13'ü erkeklerden oluşmaktadır. İzlanda'da aynı yaş grubundaki aktif nüfus toplamının %74,39'u işgücüne katılmakta olup işgücüne katılanlar içerisinde kadınların oranı %70,07 iken, erkeklerin oranı %78,51'dir. 2023 yılı Türkiye verileri irdelendiğinde; 15+ yaş nüfusun işgücüne katılım oranı %53,37 iken işgücüne katılanların %35,35'ini kadınların, %71,57'sini ise erkeklerin oluşturduğu görülmüştür. 2023 verilerine göre kadınların işgücüne katılımı açısından Türkiye dünya genelinin %13,33; İzlanda'nın ise %34,72 gerisinde kalmaktadır. İzlanda aynı zamanda dünya ortalamasının %21,40 üzerindedir. 2023 yılında erkekler ve kadınlar arasındaki işgücüne katılım oranı farkı İzlanda'da %8,44 iken Türkiye'de bu fark %36,22'dir. Dolayısıyla İzlanda ve Türkiye'de işgücüne katılım

oranlarında kadınlar erkeklerin gerisinde yer almakla birlikte iki ülke arasında çok ciddi fark bulunmaktadır (World Bank Group, 2024a).

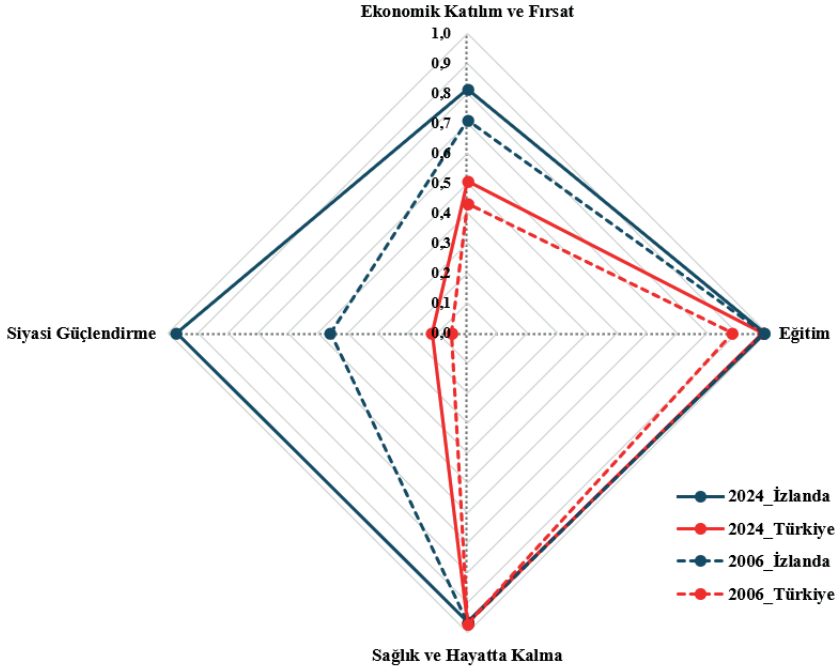
DB verilerine göre 1991 yılından günümüze kadar kadınların işgücüne katılım oranı irdelendiğinde Türkiye açısından başka bir çarpıcı durum ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de 1991 yılında toplam nüfus içerisinde %57 olan işgücüne katılım oranının %3,6 oranında düşerek %53,37 olduğu; işgücüne katılanlar içerisindeki kadın oranının ise %34’ten sadece %1,3’lük artışla %35,35’e çıktığı; erkeklerin işgücüne katılımının ise %8,4 oranında düşerek %79,94’ten %71,57’ye gerilediği görülmektedir (World Bank Group, 2024c).

Ulusal parlamentoda kadınların sahip olduğu koltuk sayısı (%), ülkenin siyasi katılım başarısını ve kadınların karar alma sürecine katkısını göstermektedir. DB’nin, ILO’nun modellenmiş tahminlerinden yararlanarak yayımladığı kadınların siyasi katılım oranı 2023 yılında dünya geneli ortalaması %26,74; İzlanda %47,62; Türkiye %19,83’tür. Kadınların siyasi katılım oranı 1997’den 2023 yılına kadar dünyada %15,04; İzlanda’da %22,22; Türkiye’de ise %17,47 oranında artmıştır. İzlanda’da 1997 yılında bu oran %25,40 iken Türkiye günümüzde bile İzlanda’nın 1997 yılındaki oranını yakalayamamıştır (World Bank Group, 2024d).

Grafik 3’te, alt endeksler bağlamında Türkiye ile İzlanda’nın güçlü ve zayıf yanlarını kıyaslamaya imkân veren radar grafiği yer almaktadır. Grafikte endeksler bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğine tam olarak ulaşmayı ifade eden 1 puanı ile, merkezden çepere doğru yer alan çizgiler üzerinde 0-1 puan arasındaki gelişmeyi gösteren 0,20 puanlık ölçekler yer almaktadır. Her iki ülkenin de 4 endeks kapsamındaki 2024 yılı performansı, 4 eksen üzerinde görselleştirilmiştir.

Grafik 3

Alt Endeksler Kapsamında İzlanda ve Türkiye (2006-2024)

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2024 verileri kullanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

İzlanda ve Türkiye'nin 2024 yılı küresel cinsiyet açıklığı alt endeksleri açısından karşılaştırıldığı grafikte; lacivert çokgen İzlanda'yı, kırmızı çokgen ise Türkiye'yi temsil etmektedir. Kırmızı çizgiyle çevrelenmiş olan alanda Türkiye'nin İzlanda'ya göre daha içe dönük ve daha dar bir alan kapladığı, dolayısıyla daha düşük skor elde ettiği görülmektedir. İzlanda'nın birçok göstergede Türkiye'ye göre daha iyi bir performans gösterdiği, tam cinsiyet eşitliği ideal sonucuna (1 puan) yaklaştığı gözlemlenmektedir. Grafikte Türkiye'nin eğitim, sağlık ve hayatta kalma endekslerinde diğer iki endekse göre daha güçlü olduğu, siyasi güçlendirme endeksinde oldukça zayıf olduğu, ekonomik katılım ve fırsatlar endeksinde ise güçlenmeye doğru bir eğilim görülmektedir (WEF, 2006; WEF, 2024).

Tablo 10'da, 2006 yılında ekonomik katılım ve fırsatlar alt endeksi

bağlamında İzlanda Türkiye farkının 0,28 iken 2024 yılında bu farkın daha da açılarak 0,31'e yükseldiği görülmektedir. İzlanda'ya kıyasla Türkiye'nin ekonomik katılımında göstermesi gereken mücadele çok büyüktür.

Tablo 10

Alt Endeksler Kapsamında İzlanda ve Türkiye (2006-2024)

Küresel Cinsiyet Açıklığı Alt Endeksler	2006			2024		
	İzlanda	Türkiye	Fark	İzlanda	Türkiye	Fark
Ekonomik Katılım ve Fırsatlar	0,71	0,43	0,28	0,82	0,51	0,31
Eğitim	0,99	0,89	0,1	0,99	0,99	0
Sağlık ve Hayatta Kalma	0,97	0,97	0	0,96	0,97	-0,01
Siyasi Güçlendirme	0,46	0,05	0,41	0,97	0,12	0,85

Kaynak: WEF, 2006; WEF, 2024 verileri kullanılarak sorumlu yazar tarafından hazırlanmıştır.

2006 yılında siyasi güçlendirme alt endeksi bağlamında İzlanda Türkiye farkı 0,41 iken 2024 yılında bu farkın 0,85 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye her ne kadar 2006 yılında %4,4 olan ulusal parlamentoda kadınların sahip olduğu koltuk sayısı oranını 2023 yılında %19,83'e yükseltmiş olsa da bu ilerlemenin yeterli olmadığı, her iki ülkenin siyasi güçlendirme alt endeksleri ile kıyaslandığında anlaşılmaktadır (World Bank Group, 2024).

Sonuç ve Değerlendirme

Bir toplumun gelişmesi ve ekonomik büyümesi kadının istihdam ve iş gücünde söz hakkına sahip olmasıyla sağlanabilir. Kadının ekonomideki yerinin erkeğin ekonomideki yeri kadar sağlamlaştırılması, eşit gelir dağılımı, kadın ve erkeğin eşit koşullarda çalıştırılması, kadının eğitim imkanlarının ve uzmanlaştırılmasının geliştirilmesi ile ekonomik kalkınmanın artırılması ve toplumsal refahın sağlanması pozitif yönde etkilenmektedir. Kadınların güçlendirilmesi; ulusal refahı sağlamak başarılı bir ekonomik ve sosyal kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Kadınların tüm fırsatlara erişiminin artırılması, temel insan hakkı olmasının yanı sıra sosyal adaletin sağlanmasının da bir koşuludur.

Bu çalışmada da kadının güçlendirilmesi için geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmaların literatür taraması yapıldıktan sonra WEF'in yayınladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve alt endeksleri kapsamında ilk sırada yer alan İzlanda ile Türkiye verileri derlenerek

kadınların güçlenme durumları ve politikaları incelenmiştir. Küresel Cinsiyet Açıklığı Endeksi kapsamında irdelenen İzlanda örneğinden yola çıkılarak Türkiye’de kadının güçlendirilmesine dayalı çıkarımlar yapmaya imkân veren bu çalışmanın literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Elde edilen bulgular sonucunda; uzun yıllardır endekste dünya lideri olan İzlanda’nın alt endekslerde de tam puana yaklaşmayı başardığı görülmektedir. İzlanda, benimsemiş olduğu toplumsal cinsiyetin her alanda anaakımlaştırılması öncü politikası ve bu kapsamda gerçekleştirdiği uygulamalar ile kadın ve erkek arasındaki eşitsiz dengeyi bozmayı başarmıştır. Bu politika doğrultusunda devam eden plan ve projeler ile kadının ekonomik, eğitim, sağlık ve siyasi anlamdaki yerini değiştirerek ülkenin ulusal kalkınmasını sağlayan İzlanda, kadının kalkınmadaki önemine yaptığı vurgu ile dünya ülkelerine örnek olmaktadır.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet açıklığı endeks ve alt endeksleri bağlamında kadın ve erkeklerin eşit hak ve fırsatlara sahip olmadığı gerek puan gerekse sıralama açısından dünya ortalamasının gerisinde yer aldığı görülmektedir. Bazı endeksler açısından önceki yıllardaki puanları ile karşılaştırıldığında ılımlı bir ilerleme var gibi algılansa da sürekli küresel listenin son çeyreğinde yer alan ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de kadının güçlendirilmesine yönelik kurumsal ve yapısal anlamdaki anlayış ile uygulamaların yetersizliği endeks değerlerine yansımaktadır.

Endeks değerleri açısından umut verici sonuçlar ortaya koymayan Türkiye’nin, 18 yıldır listenin son çeyreğindeki gelişmemiş ülkeler arasında yer alması, geçmişten günümüze kadar yapılan plan, proje ve politikaların yetersiz kaldığını; kalkınma planları için benimsenen politikalarda kadının tam anlamıyla konumlandırılmadığını ve endekste yer alan gelişmiş ülkelerdeki gibi toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması hedefinin tam olarak benimsenmediğini, kadının ekonomik katılım ve fırsatlar, sağlık ve hayatta kalma, eğitim, siyasi güçlendirme bileşenlerine erişiminin halen zayıf olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de kadınların daha görünür hale gelmesi için ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel anlamda kadının güçlendirilmesi, bu yönde öncelikle ulusal ölçekte yetkiye sahip kurumlar tarafından önemli politikaların alınması, uygulamaların iyileştirilmesi ve hedeflere ulaşılabilirliğin sürekli izlenmesi gerekmektedir.

Kadınların güçlendirilmesine ilişkin çalışmaların arttırılması için öncelikle;

mikro ve makro düzeyler arasında çift yönlü sorunların tespit edilmesi ve ardından yerelden ulusal ölçeğe ve ulusal ölçekten yerel ölçeğe doğru eylem planlarının hazırlanması gerekmektedir. Bu kapsamda devlet kurum ve kuruluşları ile birlikte özel sektörü ve sivil toplum kuruluşlarını kapsayan birçok alanda kadınların güçlendirilmesi için ağların genişletilmesi, kadınların kamuda olduğu kadar özel sektörde de etkin bir şekilde istihdama katılabilmeleri için bilinçlendirme çalışmaları ile teşvik edici projelerin geliştirilmesi şarttır. Kadınların özel sektörde işgücüne katılımlarını artırmaya yönelik faaliyetlerin yanısıra; eşit işe eşit ücret ilkesinin ekonomik boyut ile sınırlı kalmadığı, sosyal ve kültürel anlamda da kadınları topluma dahil edecek uygulamalar olduğu yönünde sektör temsilcilerine yönelik farkındalık oluşturulmalıdır.

Çalışmada ortaya çıkan bulgulardan birisi de kalkınmanın sadece ekonomik büyüme odaklı olmadığı, küresel cinsiyet açıklığı endeksinde yer alan endekslerde de görüldüğü üzere kalkınmayı beraberinde getirecek ve teşvik edecek birçok kriterin bütüncül düşünülmesi gerektiğidir. Bu kapsamda kadınların her tür donatı ve fırsatlara erişimini artırmak, her konumda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderecek politika ve uygulamalar ile kadının toplum içerisindeki konumunu güçlendirerek dezavantajlı konumlarından çıkmalarını sağlamak sürdürülebilir insan merkezli kalkınmayı beraberinde getirecektir.

Endeks kapsamındaki bileşenler doğrultusunda Türkiye'nin mevcut durumunun irdelendiği bu çalışma, haiz olduğu odak ve kapsam gereği; endeks değerlerini olumsuz etkileyen mevzuat ve uygulama gerekçelerine değinmemektedir. Bu kapsamda gelecekte; Türkiye'deki mevzuat ve uygulamalar odağından bakan ve endeksteği ilerleme ve gerilemeleri bu doğrultuda irdelenecek çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics

principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Bayissa, F. W., Smits, J. and Ruben, R. (2018). The multidimensional nature of women's empowerment: Beyond the economic approach. *Journal of International Development*, 30(4), 661-690.

BB. (2023). 4 Ekim 1926- Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin 97. yılı. 2024 tarihinde Bursa Barosu. Erişim tarihi: 28.12.2024, <https://www.bursabarosu.org.tr/tr/gundem-haberler-4-ekim-1926-turk-medeni-kanununun-yururluge-girmesinin-97-yili.html#:~:text=Ailede%20kad%C4%B1n%20Derkek%20e%C5%9Fitli%C4%9Fi%20sa%C4%9Fland%C4%B1,ayr%C4%B1m%20kald%C4%B1r%C4%B1arak%20e%C5%9Fit%20hale%20get>

BM. (1995). *Dördüncü Dünya kadın konferansı- Pekin Deklarasyonu ve eylem platformu*. Erişim tarihi: 02.06.2024, https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=618

Buisson, M. C., Clement, F., and Leder, S. (2022). Women's empowerment and the will to change: Evidence from Nepal. *Journal of Rural Studies*, 94, 128-139.

Dat, K. (2020). Women's economic empowerment: An Integrative review of its antecedents and consequences. *Journal of Poverty, Investment and Development*, 56.

Demir Sargut, B. D. (2021). Kalkınma planları kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının kalkınma planlarındaki yerinin analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(4), 71-82.

Diñçer, O. (2014). *Eşitlik tahayyülünün müşterek kurgusu: Birleşmiş Milletler kadının statüsü komisyonunun çalışma öncelikleri ve çıkan politika metinleri üzerine bir analiz*. 2024 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 14.12.2024, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/pdf/onurdincer.pdf>

Downes, R., Trap, L., and Nicol, S. (2017). *Gender budgeting in OECD countries*. OECD Journal on Budgeting.

Einarsdóttir, T. (2010). The Policy on gender equality in Iceland. EPRS: European Parliamentary Research Service, Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Erişim tarihi: 10.05.2024, <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110725ATT24624/20110725ATT24624EN.pdf>

Ercan, M. (2021). Kadınların gelişme düzeylerinin ölçülmesi: Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri üzerinde bir analiz. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 27-40.

Evans, M. S. (2015). Women's social rights: Untapped economic potential. *The Cupola Scholarship at Gettysburg Collage Student Publications*, 1-25.

Government of Iceland. (2020). *Act on the administration of matters concerning equality No. 151/2020*. Erişim tarihi: 22.07.2024, <https://www.government.is/library/04-Legislation/Act%20on%20the%20Administration%20of%20Matters%20Concerning%20Equality.pdf>

Government of Iceland. (2023). *Human rights and equality*. Erişim tarihi: 22.07.2024, <https://www.government.is/topics/human-rights-and-equality/equality/faqs/#:~:text=The%20Gender%20Equality%20Council%20is,the%20provisions%20of%20Act%20No.>

Günay, D. ve Günay, A. (2011). 1933'den günümüze Türk Yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 1-22. Erişim tarihi: 14.08.2024, <https://doi.org/10.5961/jhes.2011.001>

Hepp, P., Somerville, C., and Borisch, B. (2019). Accelerating the united nation's 2030 global agenda: Why prioritization of the gender goal is essential. *Journal of Global Policy*, 10(4), 678-687.

Jafnréttisstofa. (2021). *Directorate of equality iceland: Gender equality in Iceland*. Erişim tarihi: 31.10.2024, https://www.jafnretti.is/static/files/English_gogn_a_ensku_sidu/gender-equality-in-iceland-2021-pdf.pdf

KADEM. (2022). *Kadınlara yönelik yasal düzenlemeler*. Kadın ve Demokrasi Derneği. Erişim tarihi: 07.12.2024, <https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/>

Khadka, S. (2019). A Study on the reflections of Women and Men on a Women's empowerment project: A case study of Sindhuli, Nepal. *International Development Community and Environment* (229), 1-41.

KSGM. (2023). Türkiye’de kadın. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 25.12.2024, <https://www.aile.gov.tr/media/142379/tu-rkiye-de-kadin-temmuz-23.pdf>

Lohani, M. and Aburaida , L. (2017). Women empowerment: A key to sustainable development. *The Social ION*, 6(2), 26-29.

Mohiuddin , Z. A., Begum, R., and Iqbal, H. (2018). Significance of gender equality in accomplishment of sustainable development goals. *Journal of Culture* (41), 26-33.

Moyo, T. and Dhliwayo, R. (2019). Achieving gender equality and women’s empowerment in Sub-Saharan Africa: Lessons from the experience of selected countries. *Journal of Developing Societies*, 35(2), 256-281.

Nahar, S. and Mengo, C. W. (2022). Measuring women’s empowerment in developing countries: A systematic review. *Journal of International Development*, 34(2), 322-333.

OECD. (2023). Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. Erişim tarihi: 31.10.2024, <https://doi.org/https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

Pathania, S. K. (2017). Sustainable development goal: Gender equality for women’s empowerment and human rights. *International Journal of Research-Granthaalayah*, 4(5), 72-82.

Rahman, T. (2018, Haziran). *LSE. South Asia @ LSE*. Erişim tarihi: 30.10.2024, <https://blogs.lse.ac.uk/southasia/2018/04/02/pushing-gender-equality-is-it-really-working-for-womens-empowerment-in-the-skills-sector/>

Sarı, C. (2021). *Agora Derneği*. Agora Derneği Web Sitesi. Erişim tarihi: 24.10.2023, <https://agoradernegi.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari-baglaminda-toplumsal-cinsiyet-ve-baris/>

SBB. (2000). *Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim tarihi: 22.12.2024, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf

SBB. (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim tarihi: 18.12.2024, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf

SBB. (2013). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. Strateji ve Bütçe

Başkanlığı. Erişim tarihi: 18.12.2024, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf

SBB. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim tarihi 18.12.2024, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf

SBB. (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024-2028)*. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim tarihi: 22.12.2024, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Serdaroğlu, Y. ve Yavuz, G. (2008). Kalkınma ve kadın (veya toplumsal cinsiyet) ilişkilendirilişinin değişimindeki kavşaklar. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 19(Özel Sayı), 121-164.

Tan, S. (2018). *Kadının çalışma hayatına katılımına ilişkin CEDAW hükümleri ve bunların uygulanması çerçevesinde kadının güçlendirilmesi prensipleri* (Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü).

TÜİK. (2024). İşgücü istatistikleri. Erişim tarihi: 11.09.2024, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>

Tüylüoğlu, Ş. ve Karalı, B. (2006). İnsani kalkınma endeksi ve Türkiye için değerlendirilmesi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 53-88.

UN. (1995). *Fourth world conference on women, 4-15 September 1995, Beijing, China*. UN Conferences, Women and Gender Equality. Erişim tarihi: 30.10.2024, <https://www.un.org/en/conferences/women/beijing1995#:~:text=The%20Fourth%20World%20Conference%20on%20Women%20in%20Beijing%2C%20China%20was,legal%20advances%20aimed%20at%20securing>

UNWomen. (2017). Kadının güçlenmesi prensipleri (WEPs) uygulama rehberi. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www.globalcompactturkiye.org/uploads/files/shares/WEPs_Rehber.pdf

Warth, L. and Koparanova, M. (2012). Empowering women for sustainable development. *United Nations Economic Commission For Europe*, (s. 4-24). Cenevre .

WEF. (2006). *World economic forum: The global gender gap report 2006*. WEF. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf

WEF. (2008). *World economic forum: The global gender gap report*. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2008.pdf

WEF. (2009). *World economic forum: The global gender gap report*. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2009.pdf

WEF. (2012). *Insight report: The global gender gap report 2012*. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2012.pdf

WEF. (2014). *World economic forum: The global gender gap report 2014*. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf

WEF. (2015). *World Economic Forum: The Global Gender Gap Report 2015*. Erişim tarihi: 02.08.2024, <https://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>

WEF. (2016). *World economic forum: The global gender gap report 2016*. Erişim tarihi: 02.08.2024, https://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf

WEF. (2024). *World economic forum: Global gender gap 2024, Insight Report*. Erişim tarihi: 02.08.2024, <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2024/>

WEPs. (2020). *Women's empowerment principles*. Erişim tarihi: 02.08.2024, <https://www.weps.org/about>

World Bank Group. (2024). *DataBank. Metadata Glossary*. Erişim tarihi: 31.10.2024, <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/gender-statistics/series/SL.TLF.CACT.FE.ZS>

World Bank Group. (2024). *Gender data portal. Iceland*. Erişim tarihi: 31.10.2024, <https://genderdata.worldbank.org/en/economies/iceland>

World Bank Group. (2024). *Gender data portal. Labor force participation rate (% of population)*. Erişim tarihi: 31.10.2024, https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/sl-tlf-acti-zs?view=trend&geos=WLD_ISL_TUR

World Bank Group. (2024). *Gender data portal. Proportion of seats held by women in national parliaments (%)*. Erişim tarihi: 31.10.2024, https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/sg-gen-parl-zs?view=trend&geos=WLD_

ISL_TUR

Yıldırım, E., Ergüt, Ö. ve Camkıran, C. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki farkındalığın belirlenmesine yönelik akademisyenler üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplum Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*(2), 37-46.

Yıldırım, F. and Gül, H. (2021). Uluslararası Kalkınma Politikaları ve kadınların güçlendirilmesi üzerine bir değerlendirme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 679-695.

Yıldırımalp, S. ve Candan, G. (2021). Kadının güçlenmesine etki eden kriterler üzerinden politika önceliklendirmeye yönelik nicel bir yaklaşım. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*, 5(2), 119-136.

YÖK. (2023). *2023 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)*. Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. Erişim tarihi: 20.12.2024, <https://www.osym.gov.tr/TR,25658/2023-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

YÖK. (2023). *Yükseköğretim Kurulu başkanı Özvar'dan YKS değerlendirmesi*. Yükseköğretim Kurulu. Erişim tarihi: 20.12.2024, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yok-baskani-ozvar-dan-yks-degerlendirmesi.aspx#:~:text=%E2%80%9C34%20ya%C5%9F%20%C3%BCst%C3%BC%20kad%C4%B1nlara%20ilk%20kez%20ek%20kontenjan%20ayr%C4%B1ld%C4%B1%22&text=1%20Ocak%202023%20itibar%C4%B1yla%2034,d>

YÖK. (2024). *2023-2024 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri*. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. Erişim tarihi: 20.12.2024, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

YÖK. (2024). *Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi*. Erişim tarihi: 20.12.2024, <https://istatistik.yok.gov.tr/>